

ביאורים

בחתימת המאמר הראשון חוזר החבר ומחזק את האמונה בייעוד העולם הבא ובשכר העתיד לצדיקים. רמזים לכך קיימים בתורה אך זהו אינו המוקד המרכזי. דבריו של החבר מקבלים משנה תוקף על רקע סיום הפסקה הקודמת שבה מנגיד החבר את הדתות האחרות, שבהן מספיקה הצהרה בלבד כדי להתקבל לשורות הדת, בעוד היהדות מחייבת קבלת מצוות שביסודן אמורות לתקן ולהעלות את עולמו המוסרי והערכי של האדם המקיים אותן. זהו הבסיס המבדיל בין ייעוד העולם הבא של הדתות לזה הקיים אצלנו. העולם הדתי היהודי קשור בל ינותק עם התעלות והתקדמות מוסרית - ללא הקומה הזאת יקשה על האדם לקיים את המצוות. עיקרון זה נעדר בהרחבתו המפורטת אצל הדתות האחרות, ועל כן הן מתמקדות יותר ברווח שיופיע בעולם הבא. כאשר העולם הזה נראה כגיהנום ניתן רק לתלות את ייבנו בעתיד ובמה שהוא צופן בחובו אך לא בהווה. התורה לעומת זאת, מבקשת שכבר בעולם הזה האדם יחולל בנפשו את השינוי שיוביל להפיכתו לאדם הגון וטוב יותר, פעולות אלה גוררות אחריהן גם ברכה אלוהית המאפשרת להתחבר לעולם הזה, על כל הטוב שקיים בו. לאחר שנקודה זו מתבררת, חוזר החבר ומציין שישנם רמזים גם בתורה המעידים על העולם הבא. נקודה זו מצטרפת לרעיון עמו נפתח המאמר - הנבואה כמקור הוודאות היסודית גם לדתות האחרות. מן הוודאות הזאת שבתורה ושכנבואה שאבו גם הדתות האחרות, הרחיבו וצבעו בצבעים עזים את ייעודי העולם הבא. המקור לכול הוא אם כן - בידיעה הנבואית.

הרחבות

1. השכר העתידי חסר מן הספר

וְשָׁלַא רְבִים בְּהֵם יְעוּדֵי הָעוֹלָם הַבָּא בְּפִרוּשׁ כְּמוֹ שְׂרַבּוּ בְּדַבְרֵי הַחֲכָמִים. התורה מצמצמת את הדיבור בנוגע לשכר לאחר המוות. ישנם מספר אפשרויות להסבר עניין זה (ונימנו על ידי רבי דון יצחק אברבנאל בתחילת פרשת 'בחוקות'):
 א. כדי שלא נעבוד את ה' שלא לשמה, מתוך רצון לקבל שכר: "כדי שיעבוד האדם את בוראו לשמה ולא לתקוות השכר ולא ליראת העונש".
 ב. כיוון שהאדם הגשמי מוגבל בשכלו לקלוט עניינים רוחניים ומופשטים: "שהגמול הרוחני הוא דבר עמוק וקשה על השכל האנושי לציירו ולהשיגו בהיותו מחובר לגוף".
 ג. משום שהדבר כל כך פשוט ומובן מאליו: "שהשארות הנפש ותגמולה כפי שלימותה, הוא דבר מתחייב לטבע האנושי".
 ד. מתוך חולשת אמונה של דורות ראשונים שלא יאמינו אלא בשכר גשמי הנראה לעיניהם: "והנה אם היה הקדוש ברוך הוא, בדברי הברית אשר עשה על שמירת מצוותיו ותורתו, מיעד בייעודים רוחניים, לא היו בני ישראל מאמינים אותם".
 ה. כיוון שעובדי עבודה זרה האמינו בייעודים גשמיים והתורה שללה עבודה זרה, על כן מדגישה שהשכר הגשמי לא נשלל: "הוצרך לומר שלא יחשבו שבביטול אותם העבודות יחסרו מהם הטובות הגשמיות".
 ו. כיוון שניתן לקבל את השכר הרוחני, שהוא דביקות באלוהים, כבר בחיים, ממילא השכר אכן כתוב: "שהצלחת הנפש ודבקותה בבוראה יתעלה, שהוא השכר האמיתי, כבר בא מבואר גם בדברי הברית הזו. כמו שאמר: והתהלכתי בתוכם".
 ז. התורה כותבת רק שכר גשמי שעשוי לכלול את האומה בכללה ולא שכר רוחני שהינו פרטי: "לא היה אפשר שייכנס בהם שום ייעוד רוחני כלל, לפי שהייעודים האלה היו כוללים לכל האומה".
 לתשובות נוספות, עיין עוד באמונות ודעות לרס"ג מאמר תשיעי פרק ב, חובות הלבבות לרבנו בחיי שער הביטחון פרק ד, אבן עזרא על דברים פרק לב פסוק לט, ספר העיקרים לר' יוסף אלבו מאמר רביעי פרק מ ותפארת ישראל למהר"ל פרק נח.

שאלות לדין

בדבריו, החבר מדגיש עד כמה ברכת 'אלוהי נשמה' היא ברכה יסודית בחיינו. מה המשמעות של 'נשמה טהורה' עבורנו?

מדוע הנביאים לא הזכירו פעמים רבות את העולם הבא ואילו חכמים כן?

לעילוי נשמת שושן בן פלילה ז"ל

וּבְאִשֶּׁר לְאוֹתָם הִיעוּדִים אֲשֶׁר הִתְפַּעֲלַת מֵהֶם, כְּכֵן קָדְמוּ חֲכָמֵינוּ בְּתַאֲוֵר גֵּן עֵדֶן וְגִיהֵנִם, רִיבּוּי הַיִּיעוּדִים בְּמִקּוּרֹת וּמִדָּדוֹ אוֹתָם לְאֶרֶץ וְלָרַחֵב, וְתַאֲרוֹ הַנְּעִימוֹת וְהִיסוּרִים בְּיַתֵּר חֲקִירָה מִתַּאֲוֵר הַדְּתוֹת הַקְּרוֹבוֹת. וְאֶמְנֵם דְּבַרְתִּי עִמָּךְ מֵאֵז פְּנֵית אֵלֵי עַל מַה שֶּׁבָּא בְּפִסּוּקֵי דְבַרְי הַנְּבִיאִים, וְשֶׁלֹּא רַבִּים בְּהֵם יְעוּדֵי הָעוֹלָם הַבָּא בְּפִרוּשׁ כְּמוֹ שְׂרַבּוּ בְּדַבְרֵי הַחֲכָמִים. אֲכֵן יֵשׁ בְּדַבְרֵי הַנְּבִיאָה שׁוֹב עֶפֶר גּוֹף הָאָדָם אֶל הָאֶרֶץ, וְשׁוֹב הַרוּחַ אֶל הַבּוֹרָא אֲשֶׁר נִתְּנָה. וְיֵשׁ בְּדַבְרֵי הַנְּבִיאָה תְּחִילַת הַמֵּתִים בְּעֵתֵי, וְשֶׁלִּיחַת נְבִיא שֶׁשָּׂמוֹ אֵלָיְהוּ, כְּכֵן נִשְׁלַח בְּעֶבֶר, וְלִקְחוּ ה' פְּאֲשֶׁר לְקַח זֹלָתוֹ, וְנֹאמַר שֶׁהוּא לֹא טַעַם טַעַם מֵיָתֵהּ. וְיֵשׁ בְּתוֹרָה תְּפִלַּת מִי שֶׁהִתְנַבֵּא בְּרִשׁוֹת ה', וְהִתְפַּלֵּל עַל עַצְמוֹ שְׂמִימוֹת מוֹת יִשְׂרָאֵל וְשִׁתְּהִיָּה אַחֲרֵיתוֹ פְּאֲחֵרִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּכְכֵן שֶׁאֵל אֶחָד מִלְּמַכִּים נְבִיא מוֹת, וְהִתְנַבֵּא לוֹ בְּכָל מַה שֶּׁיָּבֹא עָלָיו פְּאֲשֶׁר הָיָה מִתְנַבֵּא לוֹ בְּחַיָּיו. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה מַעֲשֵׂה זֶה הַמְּלַךְ מְגַנֵּה בְּתוֹרַתְנוּ, רְצוּנֵי לוֹמַר: הַדְרִישָׁה אֶל הַמֵּתִים, הָרִי הוּא מוֹרָה שֶׁהָעָם הָיוּ מְאֵמִינִים בְּיָמֵי הַנְּבִיאִים שֶׁהִנְפְּשׁוֹת נְשָׂאוֹת אַחֲרֵי כְּלוֹת הַגּוֹפּוֹת, וְעַל כֵּן הָיוּ שׁוֹאֲלִים הַמֵּת. וּפְתִיחַת תְּפִלַּתְנוּ שֶׁהִנְפְּשִׁים יוֹדְעוֹת אוֹתָהּ עַל פֶּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הִיחִידִים: אֵלֵהִי, הַנְּשָׂמָה אֲשֶׁר נִפְחַת בִּי קְדוּשָׁה, אֶתָּה בּוֹרְאָה וְאֶתָּה מְשַׁמְרָה, וְאֶתָּה נוֹטְלָה מִמֶּנִּי וְאֶתָּה מַחְזִירָה לִי לְעֵתֵיךְ לְבֹא. וְכָל זְמַן שֶׁהִיא בְּקֶרְבִּי אֲשַׁבְּחָה וְאוֹדֶה רַבּוֹן הָעוֹלָמִים, בְּרוּךְ אַתָּה הַמְּחַזֵּר הַרוּחַ לַגּוֹפִים הַמֵּתִים.

וְגַן עֵדֶן עַצְמוֹ, אֲשֶׁר מְרַבִּים בְּנֵי אָדָם לְזַכְרוֹ, אֶמְנֵם לְקַחוּ אוֹתוֹ מִהַתוֹרָה, וְהִיא הַמְּדַרְגָּה אֲשֶׁר הִיכְנֶה לְאָדָם, וְאֶלְמֵלָא מְרָה הָיָה נִשְׁאָר בָּהּ לְנֶצַח. וְכֵן גִּיהֵנִם אֶמְנֵם הוּא מְקוֹם יְדוּעַ קְרוֹב לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, גַּיָּא שֶׁאֵין הָאֵשׁ נִכְבֵּית בּוֹ, שׁוֹרְפִים בּוֹ הָעַצְמוֹת הַטְּמְאוֹת וְהַנְּבִלוֹת וְשֶׁאֵר הַטְּמְאוֹת, וְהַמְּלָה עֲבָרִית מְרַכְּבָת.

קטז אַמַר הַכּוֹרֵי: אִם כֵּן אֵין חֲדָשׁ אַחֲרֵי תוֹרַתְכֶם אֶלָּא פְּרָטִים מְסַפְּרֵי גֵן עֵדֶן וְגִיהֵנִם וּמִדְּרָגָתְכֶם, וְכַפֵּל אוֹתָם וְהַרְבּוֹת בְּהֵם.

קיז אַמַר הַחֲבָרִי: אֲכֵן, וְגַם זֶה אֵינוֹ חֲדָשׁ, כִּי הַחֲכָמִים כְּכֵן הַרְבּוּ לְדַבֵּר בּוֹ, עַד שֶׁלֹּא תִשְׁמַע מִזֶּה דְּבַר שֶׁלֹּא תִמְצָאָהוּ לַחֲכָמִים אִם תִּבְקֶשְׁהוּ.

מאמר ראשון קטו - קיז, כ"ח באדר

ביתר חקירה - בפרוט רב. **זולתו** - חנוך [בראשית ה, כד]. **מי שהתנבא** - בלעם. **אחד המלכים** - שאול שאל את שמואל על ידי בעלת אוב [שמואל א, כח]. **מרה - חטא, מרד. והמלה העברית מורכבת** - המילה גיהנום מורכבת מ: "גיא בן הנום" [מלכים ב כג, י ועוד].